

การศึกษาบทบาทหน้าที่ของบทเพลงสำนึก
ในพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช¹

The Study of the Functions of Songs Dedicated
to the Loving Memory of His Majesty
King Bhumibol Adulyadej

(Received: Feb 3, 2021 Revised: Nov 11, 2021 Accepted: Dec 12, 2021)

ฉัตรชัย อภิวัฒน์สนอง², หทัยรัตน์ ทับพร³, อัครวิทย์ เรืองรอง⁴

Chatchai Apiwansanong, Hatairath Tubporn, Akhawit Ruengrong

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของบทเพลงสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อพัฒนามนุษย์ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลคือบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2489 ถึงปัจจุบัน จำนวน 127 บทเพลง

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “แนวทางการสืบทอดคุณค่าวรรณศิลป์สำนึกเพื่อพัฒนามนุษย์: บทเพลงสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

²นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการพรรณนาความ และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผลการวิจัยพบว่า บทบาทและหน้าที่ของบทเพลงเมื่อพิจารณาจากเนื้อหา มี 5 ประการ คือ 1) บทบาทด้านการบันทึกเหตุการณ์สำคัญ การรักษาปทัสถานของบริบทสังคมวัฒนธรรม สะท้อนถึงเหตุการณ์และแนวประพฤติปฏิบัติของสังคม และชุมชนที่ดียังได้รับการซ้ำ ย้ำ ทวนอยู่เสมอ 2) บทบาทด้านการสร้างความจริงใจแก่คนฟัง เห็นความมีศิลปะในจิตใจ สะท้อนจินตนาการและความมีสุนทรียะของมนุษย์ 3) บทบาทด้านการให้การศึกษา ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม สะท้อนถึงพระจริยวัตร และพระราชกรณียกิจในพระองค์ นำไปสู่ความเข้าใจชีวิต จิตใจ และบริบทสังคมวัฒนธรรมได้ดีขึ้น 4) บทบาทด้านการเสริมสร้างความสามัคคี มีการโน้มน้าวใจให้ร่วมกันทำความดี การกระตุ้นให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจ การร่วมมือร่วมใจกันในการตอบแทนความดี 5) บทบาทด้านการส่งเสริมความคิดและสติปัญญา ตอบสนองความต้องการในจิตใจ การค้นพบทางออกของปัญหาโดยดูจากบริบทที่เปลี่ยนไป

คำสำคัญ: บทบาทหน้าที่ บทเพลงสำนักในพระมหากษัตริย์คุณ การพัฒนามนุษย์

Abstract

This article is aimed to study the values found in songs dedicated to the loving memory of His Majesty King Bhumibol Adulyadej in regards to the aspects of King's prosperous behavior and his royal duties. His Majesty the King spent 70 years developing the nationwide Royal Projects and making Thai people's lives better. The 127 songs have been collected from 1946 up to the present and the offers a descriptive analysis of the contents and expert structured interviews. The findings in 'the song functions' in human development analysis are as follows: 1) The function of recording important events, and the proper maintenance of cultural and social context that the events and good practices are repeatedly mentioned. 2) The function of edifying which show that there's an art to the mind reflecting upon the imagination and the value of our own hearts. 3) The function of education, moral and ethical teaching which reflect King's prosperous behavior and his royal duties. These can lead people to understand these things better in their own lives and cultural or social contexts. 4) The function of strengthening the social harmony which persuades and encourages people to work together. These songs also encourage people to make allegiance with one another. 5) The function of thinking and of the intelligent support which responds to the peoples' desires. The social context has been better changed because of the findings of problem solving.

Keywords: Function, Song in Loving Memory of His Majesty the King, Human Development

บทนำ

บทเพลง เป็นวรรณกรรมที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างมีวรรณศิลป์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนามนุษย์ บทเพลงมักเข้าไปมีบทบาทสำคัญกับบุคคลและเหตุการณ์ต่างๆ เช่นเกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาตั้งแต่ พ.ศ. 2492 หรือ 3 ปีหลังพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ คือ บทเพลง “ราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น” โดยวงดนตรีสุนทราภรณ์ จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2559 พระองค์เสด็จสวรรคต บทเพลงแสดงความอาลัยได้เกิดขึ้นมากมาย เพื่อแสดงบทบาทในการบันทึกเหตุการณ์สำคัญ นอกเหนือจากการแสดงความรู้สึกอาลัย เมื่อพิจารณาย้อนกลับไปตั้งแต่พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา บทเพลงเฉลิมพระเกียรติที่มีบทบาทในการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระองค์ ก็อยู่ในหัวใจของประชาชนเสมอมา เพราะนอกจากพระองค์ทรงพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองแล้ว ยังทรงให้ความสำคัญกับงานทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมอีกด้วย ดังที่ผู้วิจัยขออัญเชิญพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่คณะกรรมการประกวดเพลงแผ่นเสียงทองคำ กรรมการจัดงานประกวดภาพยนตร์ ศิลปิน นักแสดง และนักวิชาการ ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 ดังนี้ กำพล อดุลวิทย์ สมศักดิ์ วีราพร และรุ่งเจริญ กาญจนมัย (2530, น. 22)

*ศิลปะ การเพลง การแสดง เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับทุกคน
จะเป็นในประเทศหรือต่างประเทศก็ตาม ถือว่าดนตรีคือการแสดง
ถือว่าบทเพลง เป็นส่วนสำคัญ เพราะเป็นการแสดงออกมา
ซึ่งจิตใจที่มีอยู่ในตัว จิตใจนั้นจะมีอย่างไร บทเพลง ดนตรี
การแสดงภาพยนตร์ หรือการแสดงละคร ก็ได้แสดงออกมา
ซึ่งความคิด หมายถึงความดีที่มีอยู่ในตัวได้ทั้งนั้น*

จากพระบรมราชาโฆวาทข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเน้นถึง บทเพลงในฐานะที่เป็นภาษาสากล สามารถสื่อสารกันได้ทุกชาติทุกภาษา เป็นสื่อหรือเป็นตัวแทนความหมายในจิตใจ ดังนั้นความไพเราะของบทเพลง คือการชวนไว ซึ่งคุณค่าและความหมายมากมายที่ผู้ประพันธ์ ใช้บทเพลงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารถึงผู้ฟังซึ่งจะเกิดการเรียนรู้ แล้วนำคุณค่าและความหมายที่ได้จากบทเพลงมาพัฒนาตนเองได้

การศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยประยุกต์แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ ของ วิลเลียม อาร์. บาสคอม William R. Bascom (1965, pp. 279 - 298) ในบทความ Four Functions of Folklore และจำแนกบทบาทหน้าที่ ในเชิงคติชนไว้ว่านอกจากให้ความบันเทิง เพื่อสร้างอารมณ์สุนทรีย์แล้ว ยังให้การศึกษา บันทึกเหตุการณ์สำคัญ โน้มน้าวใจเพื่อสร้างความสามัคคี ในหมู่คณะอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์บทเพลง สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ เพื่อชี้ให้เห็นว่าบทเพลงจะช่วยเสริมสร้างและ หล่อหลอมบุคคลให้มีจิตใจและพฤติกรรมที่ดีงาม เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการ พัฒนาสังคมต่อไป

บทเพลงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีบทบาทในการถ่ายทอดโดยนำพาคุณค่าทางด้าน จริยศาสตร์ คือ การแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ ราชบัณฑิตยสถาน (2556, น. 303) ความดีความถูกต้องที่บอกให้คนเรารู้ว่าอะไรควรทำอะไร ไม่ควรทำและมักนำไปสู่ความเป็นกวีระเบียบหรือกำหนดว่าเป็นคุณธรรม ที่ดีของสังคม Velasquez, Andre, Shanks & Meyer (2010) ในที่นี้คือ ความเพียร การทุ่มเทเสียสละ และการกระทำเพื่อคนอื่น และคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ หรือปรัชญาแห่งศิลปะและความงาม Andy Hamilton (2007, p. 1) หรือความงามหรือสิ่งที่งามในธรรมชาติ หรืองานศิลปะ ราชบัณฑิตยสถาน (2556, น. 1245) ในที่นี้คือ ความไพเราะกินใจ ประทับใจ ความซาบซึ้งที่เข้ามากระทบใจจะก่อให้เกิดจิตสำนึก ความสะเทือนใจ

และนำไปสู่การแสดงออกทางพฤติกรรมในที่สุด ตามแนวทฤษฎีคุณค่า ภายใต้ปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องคุณธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม Schroeder (2008) ดังที่พระยาอนุমানราชชน (2546, น. 26-27) ได้กล่าวเอาไว้ว่า

“คนเราเมื่อเกิดอารมณ์สะเทือนใจขึ้น จะทนนิ่งต่อไปไม่ได้
ต้องแสดงความรู้สึกออกมาด้วยการกระทำที่เป็นรูปธรรม”

ตัวอย่างบทเพลงที่แสดงความซาบซึ้งสะเทือนใจในพระมหากษัตริย์คุณ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและแสดงถึงการเกิด แรงบันดาลใจเมื่อได้เห็นพระองค์ทรงเหนื่อยเพื่อความอยู่ดีมีสุขของ ประชาชน คือ “ขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป” (นิติพงษ์ ห่อนาค) ดังที่ผู้วิจัย ขอยกตัวอย่างความตอนหนึ่งจากบทเพลง ดังต่อไปนี้

คนไทยที่แท้ รู้ดีในหัวใจ เรื่องราวอันมากมาย ที่ทรงได้ทำ
เหนื่อยแบกภาระ ผู้คนบนแผ่นดิน ได้มีและได้กิน มีความหวัง
งดงาม บังคมกราบกราน ปฏิญาณตนจากใจ ก็ชาติที่เกิดไป
จักขอตาม ขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป มอบชีวิตด้วยกายและ
ใจจะต้องเหนื่อยลำโพงแรงเท่าไร จะขอจงรักภักดี...

กระทรวงวัฒนธรรม (2560, น. 206)

บทเพลงเกิดจากการที่ผู้ประพันธ์เห็นและรับรู้อยู่ตลอดเวลา ว่าพระองค์ทรงงานอย่างหนัก แม้ยามที่ทรงพระประชวรก็ไม่ทรงหยุดพัก สิ่งเหล่านี้กระทบใจจึงเปล่งคำมั่นสัญญา “ขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป” ออกมาดัง ๆ

มนุษย์ใช้บทเพลงเป็นเครื่องมืออย่างเป็นลำดับขั้นตอน เมื่อสำนึก ในพระมหากษัตริย์คุณและตระหนักรู้ในคุณูปการของพระองค์แล้ว ต่อมาคือ การสำนึกตอบแทน เห็นได้จากเมื่อครั้งที่พระองค์เสด็จสวรรคต เกิดความรู้สึก

สูญเสียร่วมกัน กลายมาเป็นพลังแห่งความเศร้าสะเทือนใจ พยายามสื่อสารให้คนฟังได้รับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกที่กลั่นออกมาจากจิตใจที่โศกเศร้าอาดูร ดั่งเนื้อร้องตอนหนึ่งของบทเพลง “ลูกขอสัญญา” (ขจรเดช พรหมรักษา) ดังนี้

เราจะทำความดีให้มากกว่านี้ เราจะรักและ
สามัคคีกันไปจนวันสุดท้าย และเราจะเดินเคียงกัน ข้ามคืน
และวันที่โหดร้าย เพียงหวังให้พ่อสบายใจ วันนี้ลูกขอสัญญา...
...เราจะเดินตามรอยคำสอนของพ่อ ด้วยรักและแรงศรัทธา แม้มัน
ยังมีน้ำตา จะฝืนทำให้ไหว พวกเราจะทำความดีให้มากกว่านี้ ...

คมชัดลึกออนไลน์ (2559, ออนไลน์)

บทเพลงให้ทั้งคู่คุณค่าเชิงจิตสำนึก (จริยศาสตร์) ที่จะตั้งใจร่วมกัน กระทำความดีและจะมุ่งมั่นในความสามัคคี เพื่อเป็นการรวมพลังก้าวพ้นอุปสรรคต่างๆ และให้คุณค่าเรื่องความไพเราะ (สุนทรียศาสตร์) อีกด้วย

บทเพลงได้แสดงบทบาทและหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของคนไทยทั้งประเทศ ผลงานเพลงผ่านการสร้างสรรค์ด้วยใจ แสดงให้เห็นถึงจิตใจของมนุษย์ที่สะท้อนออกมาบนถ้อยคำที่กล่าวถึงความดีความงามของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช แสดงบทบาทอนุรักษ์ในส่วนของความดีงามของพระองค์ที่รวบรวมโดยเหล่าศิลปิน พร้อมกับสัญญาว่าจะทำความดีเป็นประการเดียวกัน ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น บทเพลงที่สร้างสรรค์โดยผู้ประพันธ์ เป็นแรงผลักดันและเกิดกระบวนการคิดในการต่อสู้กับความยากลำบากด้วยการกระทำความดีอย่างที่พระองค์ได้ทรงทำ ก่อให้เกิดความสามัคคี ไม่แตกแยกกัน รักกันและจะร่วมมือกันพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของบทเพลงสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณ
ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อพัฒนามนุษย์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิเคราะห์เนื้อหาหรือสาระสำคัญ (Content Analysis) และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของบทเพลง

1.2 ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับงานวิจัยบทบาทหน้าที่ของบทเพลง

2. วิเคราะห์เนื้อหา

2.1 ศึกษาข้อมูลจากบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2489 – ปัจจุบัน โดยวิธีการอ่านอย่างละเอียด เพื่อหาแนวคิดหลัก (Theme) เกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของบทเพลง เพื่อสร้างแบบวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 1 แบบวิเคราะห์เนื้อหามโนทัศน์เพลงสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณา

คำ/กลุ่มคำ/ประโยค จากบทเพลงฯ	ประเด็นวิเคราะห์
<p>ต้นไม้ของพ่อ (นิติพงษ์ ห่อนาค)</p> <p>นานมาแล้ว พ่อได้ปลูกต้นไม้ไว้ให้เรา เพื่อวันหนึ่งจะบังลมหนาว และคอย เป็นร่มเงา ปลูกไว้เพื่อพวกเรา ทุกทุกคน พ่อใช้เหงื่อแทนน้ำ รดลงไป เพื่อให้ผลิดอกใบ ออกผล ให้เราทุกทุกคน เติบโตอย่างร่มเย็น ในบ้านเรา ผ่านมาแล้วห้าสิบปี ต้นไม้ขึ้นสูงใหญ่... ...คอยดูแลเรา ให้เรายังมีวันต่อไป...</p> <p>กระทรวงวัฒนธรรม (2560, น. 230)</p>	<p>1) บทบาทด้านการบันทึกประวัติศาสตร์ และรักษาปทัสสถานของบริบทในสังคม การสะท้อนเหตุการณ์ และแนว ประเพณีปฏิบัติของสังคมชุมชนที่ดี ยังได้รับการซ้ำ ย้ำ ทวน อยู่เสมอ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การสร้างความเจริญ การพัฒนา - การทะนุบำรุงประเทศชาติ (ต้นไม้) - การดูแลทุกข์สุข - การสร้างอนาคตที่ดี
<p>บทเพลงแห่งฟ้า มหาคีตราชน (พรลพัชร นรรัตน์วันชัย)</p> <p>คือแสงเดือนยามอาทิตย์อัสดง เมื่อโสมส่องดั่งแสงคำหวาน ยามค่านี่ในสายลมยังมีฝัน ความฝันอันสูงสูดนั้นเตือนใจ คือแสงเทียนยามไร้อันตร เราสู้เพื่อรักอันสดใส ชะตาชีวิตลิขิตเช่นใด ไร้อ่อน ยิ้มสู้ไว้ ไกล่รุ่ง ไกล่กังวล ลมหนาวโชยยุงทอง</p>	<p>2) บทบาทด้านการส่งเสริมคุณค่า ทางสุนทรียศาสตร์เพราะบทเพลงเป็น ภาษาวรรณศิลป์มีการกลั่นกรองภาษา ที่ใช้ให้มีความไพเราะแก่ผู้ฟัง</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเลือกสรรถ้อยคำ - การใช้ภาษาสัญลักษณ์ - การใช้ความเปรียบ - การตีความ

ตารางที่ 1 แบบวิเคราะห์เนื้อหาบทเพลงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณฯ
(ต่อ)

คำ/กลุ่มคำ/ประโยค จากบทเพลงฯ	ประเด็นวิเคราะห์
<p>เฉิดฉั่น ในดวงใจนรินทร์ สุขล้ำ ยามเย็นค่ำแล้ว แว่ว สายฝน ขอเทวาทาคู่ฝันดลรักคืนเรือน...</p> <p>กระทรวงวัฒนธรรม (2560, น. 238)</p>	
<p>พระราชานินทาน (มาเซน อาลี ซาห์) เขาบอกพระราชานินทาน จะใส่มงกุฎอันแสนสวยงาม แต่ว่าราชาของฉันท เวลาออกไปทำงาน มีเพียงหมวกเล็ก ๆ แคหนึ่งใบ เขาบอกพระราชานินทาน มีแต่คนรับใช้ จะไปไหนก็แสนจะสุขสบาย แต่ว่าราชาของฉันท ทรงเหนื่อยล้ามามากมาย ลำบากเพื่อเราคนไทยทุก ๆ คน เขาบอกพระราชานินทาน นั่งอยู่บนบัลลังก์ ใส่เสื้อคลุมหนัง บนยอดปราสาทเสียดฟ้า แต่ว่าราชาของฉันท ทรงเดินอยู่บนผืนหญ้า เก้าอี้ของพระราชาคือพื้นดิน ...</p> <p>กระทรวงวัฒนธรรม (2560, น. 268)</p>	<p>3) บทบาทด้านการศึกษาการให้ความรู้ ความเข้าใจ เพราะมีการสอดแทรก ความรู้ในพฤติกรรมกรดำเนินชีวิต ที่ถูกต้องและความรู้ในเรื่องความดี ความชั่ว</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความอดทน ทุ่มเท - ความเพียร - ความเสียสละ การกระทำเพื่อคนอื่น - การเสียสละความสุขส่วนตน เพื่อส่วนรวม

ตารางที่ 1 แบบวิเคราะห์เนื้อหาบทเพลงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณฯ
(ต่อ)

คำ/กลุ่มคำ/ประโยค จากบทเพลงฯ	ประเด็นวิเคราะห์
<p>ตามรอยพระราชา (ชนะ เสวิกุล, นิตยพงษ์ ห่อนาค) ...ท่านทรงเหนื่อยทรงทำเพื่อเรา เรื่อยมา ถึงเวลาทำให้ท่านสุขใจ ร่วมกันสร้างความดีด้วยใจ และกาย ก้าวตามรอยบาท องค์พระราชา เพราะอะไร พระราชายังต้องเดินลุยน้ำ ท่านลำบากเพื่อทำให้พวกเราสบาย ทำไมทุกๆ บ้านจึงมีรูปท่านติดไว้ เป็นหลักคอยเตือนใจให้เรา ทำความดี ทำไมพระราชายังไม่ หยุดพัก ท่านไม่เคยหยุดพัก เพราะรักเราหนักหนา หนูอยากจะเป็น เด็กดีของพระราชา ต้องตั้งใจศึกษา ขยันและพอเพียง...</p> <p>กระทรวงวัฒนธรรม (2560, น. 181)</p>	<p>4) บทบาทด้านการเสริมสร้าง ความสามัคคีเพราะมีการโน้มน้าวใจ และสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันของมนุษย์ในชุมชน ก่อให้เกิด ความสามัคคีในหมู่คณะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การโน้มน้าวใจให้ประกอบกรรมดี - การกระตุ้นให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจ - การตระหนักในบุญคุณแห่งความดีที่ ต้องตอบแทน - การตระหนักในความดีด้วยการทำดี

ตารางที่ 1 แบบวิเคราะห์เนื้อหาบทเพลงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณฯ (ต่อ)

คำ/กลุ่มคำ/ประโยค จากบทเพลงฯ	ประเด็นวิเคราะห์
<p>บทเพลงของพ่อ (ตรี ย ภูมิรัตน์) ...ทุกครั้งที่ลูกได้ยินเพลงของพ่อเมื่อไร หัวใจเหมือนมีพลัง ยิ้มสู้ไหว หากฉันได้ร้องบทเพลงถึงพ่อ ฉันคงขอร้องว่ารักพ่อสุดหัวใจ มาช่วยกันร้อง แสดงความรัก ที่มากมายให้ทุกท่วงทำนอง ให้ทุกคำที่ร้อง ให้เปล่งออกมา จากความรัก ของหัวใจคนไทย ต่อให้ไกลไปสุดแดนดินหัวใจเรา ยังได้ยินอยู่แห่งหนใด เหมือนท่าน อยู่ใกล้ ในหัวใจ หลายครั้ง พ่อมอบพลังให้สู้คอยชี้ทางให้รู้ มีบทเรียนไว้คอยหนุนใจ ...</p> <p>กระทรวงวัฒนธรรม (2560, น. 283)</p>	<p>5) บทบาทด้านการส่งเสริมทาง ความคิดและสติปัญญาก่อให้เกิด การค้นพบทางออกของปัญหา บางประการได้ เพราะบทเพลง เป็นส่วนหนึ่งของคติชนซึ่งส่งเสริมให้ มนุษย์ใช้ความคิด ใช้ปัญญา</p> <ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมพลังใจให้สู้ชีวิต - การส่งเสริมความสำนึกบุญคุณ - การกระตุ้นความคิดในการตอบแทน ความดี - การชี้แนะแนวทางเพิ่มอาวุธ ทางปัญญา

2.2 ใช้แบบวิเคราะห์เนื้อหาบทเพลงสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่สร้างขึ้นวิเคราะห์ บทบาทหน้าที่ของบทเพลง

2.3 นำแบบวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของบทเพลงสำนึก ในพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ขึ้น ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ ความถูกต้องของการวิเคราะห์ พร้อมปรับแก้ตามข้อเสนอแนะ

2.4 ดำเนินการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของบทเพลงสำนึก ในพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ประพันธ์ขึ้น รวมจำนวนทั้งหมด 127 บทเพลง โดยเก็บรวบรวมจากเอกสาร ทุติยภูมิ เช่น หนังสือ “บทเพลงจากดวงใจแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระผู้สถิต ในหทัยราษฎร์” กระทรวงวัฒนธรรม (2560) นิตยสาร “The Guitar Mag ฉบับพิเศษ: บทเพลงของพ่อหลวง” กรด มติโก (2559) จากแหล่งที่มา เช่น กองการสังคีต สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม จากนั้นนำมาตรวจสอบสามเส้าข้อมูล วรณี แกมเกตุ (2551) โดยคำนึงถึง แหล่งเวลาโดยศึกษาข้อมูลตั้งแต่พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ ใน ปี พ.ศ. 2489 จนถึงปัจจุบัน แหล่งสถานที่ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมบทเพลงมาจากแหล่งต่างๆ เช่น หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน หรือภาคประชาชน โดยวิธีการ ชักถาม ควบคุม ไปกับการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสาร แหล่งบุคคลโดยการสัมภาษณ์

2.5 การเก็บข้อมูลภาคสนาม คือ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยเลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 คน โดยมีคุณสมบัติคือ เป็นผู้ประพันธ์บทเพลง เชี่ยวชาญการใช้ภาษาสื่อความหมาย แปลงความหมายที่เป็นความคิดความรู้สึกเป็นถ้อยคำและข้อความได้อย่างลึกซึ้ง ประทับใจ และมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของบทเพลงเป็นอย่างดี เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของบทเพลง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการดำเนินงานวิจัยคือ

1. แบบวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของบทเพลง
2. แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ที่มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับบทเพลงสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังต่อไปนี้

2.1 บทเพลงที่เป็นผลงานการประพันธ์ของท่านมีบทบาททางด้านการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ฟังในเรื่องใดบ้าง

2.2 บทบาททางด้านการบันทึกประวัติศาสตร์จากบทเพลงที่เป็นผลงานการประพันธ์ของท่านมีลักษณะแตกต่างและโดดเด่นจากวิธีการอื่น ๆ อย่างไรบ้าง

2.3 บทบาทด้านกระตุ้นให้ผู้ฟังตระหนักถึงปัญหาและค้นพบทางออกของปัญหาจากบทเพลงที่เป็นผลงานการประพันธ์ของท่านมีอย่างไรบ้าง

2.4 บทบาทในการโน้มน้าวใจเพื่อแสดงความจงรักภักดีหรือแสดงความอาลัยจากบทเพลงที่เป็นผลงานการประพันธ์ของท่านมีอย่างไรบ้าง

2.5 บทบาทของบทเพลงที่เป็นผลงานการประพันธ์ของท่านที่เป็นวรรณศิลป์มีประโยชน์ต่อผู้ฟังอย่างไรบ้าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการอ่านโดยละเอียด และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้คำร้อยละ และการบรรยายเชิงวิเคราะห์ (Analytic Description)

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของบทเพลงในเนื้อหาจากบทเพลงจำนวนทั้งหมด 127 บทเพลง ผู้วิจัยพบลักษณะเด่นจากการวิเคราะห์ 5 ประเด็นเรียงลำดับตามการปรากฏของคำและข้อความและร้อยละจากมากไปหาน้อย ดังในเครื่องหมาย (/) ทำข้อความดังนี้คือ บทบาทด้านการบันทึกประวัติศาสตร์ (93/73.23) ด้านการส่งเสริมคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (81/63.78) ด้านการศึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจ (75/59.06) ด้านการเสริมสร้างความสามัคคี (63/49.61) และด้านการส่งเสริมความคิดและสติปัญญา (57/44.88) ลักษณะร่วมของเนื้อหาที่สามารถสรุปเป็นภาพรวมโดยยกตัวอย่างบทเพลงจากแบบวิเคราะห์ข้างต้นพอสังเขปเพื่อความเหมาะสมกับการนำเสนอในรูปแบบของบทความ ดังนี้

1) บทบาทด้านการบันทึกเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจและเหตุการณ์สวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังความตอนหนึ่งจากบทเพลงราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น “ราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น อยู่เป็นขวัญแดน โป้ทองของปวงประชา มิ่งขวัญโพ้ทองของชนทั่วหล้า ราษฎร์สุขา ก็เพราะพระบารมี ...” หรือจากบทเพลงรักในดวงใจนรินทร์ “แว่วเสียงราษฎร์รำไห่ในยามค่ำ สายฝนพริ้วแผ่นดินของเรา ผอง เมื่ออาทิตย์อัสดงลานน้ำตานอง สายลมต้องแสงเทียนดับลับชั้วกาล ...”

ผู้ประพันธ์บทเพลงใช้สถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่กระทบใจหรือสะเทือนใจ สื่อสารผ่านบทเพลงไปยังผู้รับฟัง นับเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์หน้าใหม่ ให้ความสำคัญของเหตุการณ์สำคัญเหล่านั้นไม่เลือนหาย รักษาบทสัถยาน (พฤติกรรมและบทบาทของมนุษย์ในสังคม) การสะท้อนความคิดจากเหตุการณ์หรือแนวประเพณีปฏิบัติของสังคมชุมชนที่ดี ยังได้รับการซำฮ้า ทวน อยู่เสมอ เหตุการณ์เกี่ยวข้องกับริบททางสังคมวัฒนธรรม หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมมีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2554, น. 140-141) กล่าวว่า สมัยหนึ่งบริบททางสังคม

มีลักษณะรวมศูนย์ อำนาจส่วนใหญ่เป็นของชนชั้นขุนนาง หรือข้าราชการ ด้วยเหตุนี้ บทเพลงในยุคแรก ประพันธ์ขึ้นเพื่อยกย่องสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นหลัก เช่น บทเพลงสดุดีมหาราชา สรรเสริญพระบารมี หรือราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น เป็นต้น

ในยุคต่อมาพระองค์ทรงมีพระเมตตาและเอาพระทัยใส่พสกนิกรของพระองค์บทเพลงจึงมีลักษณะสอดคล้อง เช่น พระราชาผู้ทรงธรรม ร่มพระบารมี เป็นต้น ช่วงเวลาหนึ่งพระองค์ทรงพระประชวร เนื่องจากทรงงานอย่างหนักเพื่อราษฎร บทเพลงมีลักษณะห่วงใย หรือสง่ากำลังใจแด่พระองค์ เช่น ของขวัญจากก้อนดิน ต้นไม้ของพ่อ ขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป เป็นต้น ในห้วงแห่งความโศกอาดูร เนื่องจากการเสด็จสวรรคตของพระองค์ บทเพลงจึงมีลักษณะถวายเป็นความจงรักภักดี และแสดงความอาลัย เช่น รักในดวงใจนิรันดร์ พระราชาในนิทาน หรือ 13 ตุลา หนึ่งทুমตรง เป็นต้น ภาพที่บทเพลงได้บันทึกไว้นี้จะไม่เลือนหายเพราะได้กลายเป็นบันทึกเหตุการณ์สำคัญนั่นเอง ดังที่ผู้ประพันธ์ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของบทเพลงทางด้านนี้ว่า

...บทเพลง เป็นวิธีการสื่อสารและบันทึกประวัติศาสตร์
ไปด้วยในตัว เป็นวิธีการอันดับต้น ๆ ตั้งแต่ยังไม่มีสิ่งตีพิมพ์
วิธีการสื่อสารของมวลชน หรือสื่อมวลชนในรุ่นแรก ๆ
คือการร้องเพลง มาถึงทุกวันนี้บทเพลงก็ยังเป็นวิธีการ
ที่มีพลังที่สุดในการสื่อสาร เพลงจะถูกใช้ในหลายยุคหลายสมัย
หลายประโยชน์ มีบทบาทมากในทุกความเคลื่อนไหว...

นิติพงษ์ ท่อนาค (2563, สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าบทเพลงไม่เพียงแต่เป็นวิธีการบันทึกเหตุการณ์สำคัญวิธีแรกเท่านั้น แต่ยังเป็นการชี้ให้เห็นว่าถูกนำไปใช้ในหลากหลายวงการที่มีความสำคัญในระดับชาติ อีกทั้งยังชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีการบันทึกเหตุการณ์สำคัญมาจนถึงปัจจุบัน

...การฟังเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ผ่านบทเพลง เข้าถึงและจดจำได้ง่ายกว่าการอ่าน เหมือนห่อหรือเคลือบด้วยน้ำตาล และเป็นยาที่กินง่าย แม้จะยังเข้าไม่ถึงความหมายของเพลงนั้นในเวลาอันสั้น แต่เมื่อเวลาผ่านไปคนฟังก็สามารถซึมซับมีเวลาได้ตระหนักได้ฉกคิดได้แบบค่อยเป็นค่อยไป เช่นบทเพลงสมัยเด็ก ๆ เพลงอยุธยาเมืองเก่าของเราแต่ก่อน ก็ทำให้นึกถึงตอนนั้นอยู่ตลอดเวลาว่า เหตุการณ์เป็นแบบไหน เพราะฉะนั้นจะเข้าถึงและจะจดจำ เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ได้ดีมาก...

ชนะ เสวิกุล (2563, สัมภาษณ์)

เป็นการเน้นย้ำในบทบาทหน้าที่ของบทเพลงในด้านการบันทึกประวัติศาสตร์ว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ เกี่ยวข้องไปถึงคุณประโยชน์ในวิธีการเรียนรู้ คือความรู้ ความจำในเรื่องประวัติศาสตร์

2) บทบาทด้านการสร้างความจรรโลงใจแก่ผู้ฟัง เพราะบทเพลงเป็นภาษาวรรณศิลป์ มีการกลั่นกรองภาษาที่ใช้ให้ไพเราะ ดังความตอนหนึ่งจากบทเพลงแห่งฟ้า มหาคีตราชน “คือแสงเดือนยามอาทิตย์อัสดง เมื่อโสมส่องตั้งแผ่คำหวาน ยามค่านี้นในสายลมยังมีฝัน ความฝันอันสูงสุดนั้นเตือนใจ คือแสงเทียนยามไร้อันตร เราสู้เพื่อรักอันสดใส ชะตาชีวิตลิขิตเช่นใด ไร้อ่อนยิ้มสู้ไว้ใกล้รุ่งไกลกังวล ...” ภาษาในบทเพลงมาจากสุนทรียะในจิตใจของผู้ประพันธ์ มาจากความรู้สึกที่เป็นนามธรรม เรียงร้อยเป็นเป็นถ้อยคำและข้อความให้เป็นรูปธรรม บทเพลงมีความเป็นสุนทรียศาสตร์ทั้ง

ความคิดจินตนาการและอักขระภาษา ต่างมุ่งเน้นให้มนุษย์ตระหนักในคุณค่าของความงามตามธรรมชาติ รวมถึงความงามที่แฝงอยู่ในสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ อัครวิทย์ เรืองรอง (2552, น. 82) ทำให้มนุษย์เข้าใจจริยศาสตร์มากขึ้น เพราะความดีงามเป็นของคู่กัน สุนทรียศาสตร์ คือความงาม จริยศาสตร์ คือความดี อารี สุทธิพันธุ์ (2533, น. 41) สุนทรียศาสตร์มักแฝงอยู่ในงานศิลปะแขนงต่างๆ ส่งเสริมให้งานศิลปะมีความงาม ยกตัวอย่างเช่น งานวรรณศิลป์ ซึ่งใช้ภาษาในการสื่อสารกับผู้รับสารทางงานศิลป์คือบทเพลง ทำให้ได้เห็นถึงความงามที่ถ่ายทอดผ่านอารมณ์และความคิด ซึ่งคือความงามที่มีคุณค่าหรือสุนทรียศาสตร์ นั่นเอง รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2549, น. 16)

สรุปได้ว่าบทบาทหน้าที่ของบทเพลงด้านการสร้างความจรรโลงใจ คือการเป็นสะพานเชื่อมความงาม (สุนทรียศาสตร์) ไปสู่ความดี (จริยศาสตร์) พฤติกรรมของมนุษย์ หากงามพร้อมสรรพก็จะบรรลุแห่งความดีได้ ผู้มีจริยศาสตร์ คือผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในความดีเพราะมีพฤติกรรมที่ดีงาม ดังที่มีผู้กล่าวถึงความดีของในหลวง รัชกาลที่ 9 ผู้ประพันธ์ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของบทเพลงด้านนี้ว่า

...บทเพลงสร้างอารมณ์สะท้อนใจ สะท้อนไปถึงข้างใน ลึกซึ้ง อานุภาพความเป็นบทเพลง ถ้ามาจากจุดเริ่มต้นของความปรารถนาดีหรือจริงใจ ความรักอย่างจริงใจ สื่อสารออกมาด้วยความรักที่บริสุทธิ์ใจ สิ่งเหล่านี้สื่อสารได้ ถึงแม้จะไม่มีเสียงเราในตัวอักษร เกิดจากความรู้สึก ต้องลงไปตรงนั้นก่อนที่จะออกมาเป็นตัวอักษรอีก...

พรลพัชร นรารัตน์วันชัย (2563, สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าการสร้างสรรค์บทเพลงให้มีบทบาทในการสร้างความบันเทิงใจ สร้างความรื่นรมย์ให้แก่คนฟังนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายๆ ต้องใช้ความรู้ทางด้านการเลือกใช้คำและข้อความที่กลั่นออกมาจากจิตใจและเข้าถึงจิตใจ

...ความตั้งใจในการประพันธ์บทเพลง คือต้องการจะสื่อถึงบทเพลงหลายๆ เพลงของพระองค์ที่อยู่ใกล้ชิดหัวใจคนไทยมานานแสนนาน ที่ทำให้เราอ่อนใจ และเราอยากจะทำให้ความหมายของเพลงนี้คือความรัก ที่ตะโกนออกมาจากหัวใจของคนไทยทุกคน บางบทเพลงประพันธ์ขึ้นจากการอุปมาอุปมัย ว่าเรื่องราวของพระองค์ท่านไม่ใช่เพียงเรื่องเล่าอย่างพระราชาในหนังสือนิทาน ด้วยสิ่งที่พระองค์ทรงทุ่มเททำมาตลอดพระชนชีพนั้น เป็นเรื่องจริงที่พวกเราซาบซึ้ง...

ตรัย ภูมิรัตน์ (2563, สัมภาษณ์)

เป็นความพยายามของผู้ประพันธ์บทเพลงอีกคนหนึ่งที่จะอธิบายว่าได้สร้างสรรค์งานศิลป์ คือบทเพลงด้วยความประณีตละเอียดอ่อน เพราะต้องการสื่อว่า การดึงคุณค่าทางใจที่ได้รับจากบทเพลง (พระราชนิพนธ์) ส่งคุณค่าทางใจเช่นกันให้เป็นบทเพลง (สำนึกฯ) เป็นการแสดงบทบาทหน้าที่ของบทเพลงที่สมบูรณ์

3) บทบาทด้านการให้การศึกษา ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ผู้ฟัง ดังความตอนหนึ่งจากบทเพลงพระราชานิพนธ์ “...เขาบอกพระราชามาจากบนสวรรค์ ได้ฟังอย่างนั้นฉันรู้มันคือความจริง เพราะราชาของฉันคือเทวดาเดินดิน ไม่เหมือนที่เคยได้ยินจากนิทาน ท่านสอนให้เราพอเพียง พากเพียรทำแต่ความดี ทรงสอนมาเจ็ดสิบปีไม่เคยเหนื่อย ลูกจะทำแต่ความดี เหมือนที่พ่อเคยสอนมา เพื่อให้พระราชาลับสบาย” มีการสอดแทรก

ความรู้ในพฤติกรรมกรดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และความรู้ในเรื่องความดีความชั่ว สอดคล้องกับ เอนก นาวิกมูล (2550, น. 29-30) ที่กล่าวว่าบทเพลงที่ใช้เป็น “กระบอกเสียง” ให้ข้อมูล ให้ข้อเท็จจริง เช่น ต้องการเผยแผ่ความดีงาม ต้องการปกป้องศักดิ์ศรีหรือแก้ต่าง เป็นต้น มนุษย์มักมีศิลปะอยู่ในตัว บทเพลงจึงนำมาใช้เป็นกระบอกเสียงในการสื่อสารระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจอันดี เช่นเดียวกับ วัชระ สินธุประมา (2552, น. 19) ได้กล่าวว่า บทเพลงในฐานะที่เป็นวรรณกรรม เป็นตัวบทและสนามทางความรู้ที่สำคัญของวงวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ วรรณกรรมสร้างสรรค์ ความเข้าใจต่อความเป็นมนุษย์ สังคมโลกและสภาวะการณ์ที่สังคมบ่มเพาะสติ ปัญญา องค์ความรู้ และความรู้สึกรู้สึกนึกคิด เพื่อนำประสบการณ์ทางวรรณกรรม ไปเรียนรู้และตระหนักต่อความเป็นไปของชีวิต ผู้ประพันธ์ได้ให้ความเห็น เกี่ยวกับบทบาทของบทเพลงทางด้านนี้ว่า

...บทบาทหน้าที่ของบทเพลงกระทบความรู้สึกหรือจิตใจ
เยาวชน แม้พวกเขาจะไม่เคยได้เรียนรู้พระจริยวัตรในพระองค์
หรืออาจรับรู้แต่เพียงว่าท่านคือในหลวงรัชกาลที่ 9 แต่ความหมาย
ในบทเพลงก็สามารถทำให้เยาวชนเหล่านั้นรับรู้และเข้าใจ โดยแสดงออก
มาด้วยการร้องให้...

มาเซน อาลี ซาห์ (2563, สัมภาษณ์)

องค์ประกอบของบทเพลงคือภาษาและความหมายของคำและ
ข้อความที่ทำให้ผู้ฟังแม้จะเป็นเยาวชนแต่การแปลความหมายก่อให้เกิด
ความรู้ความเข้าใจ ทำให้เกิดความซาบซึ้งโดยแสดงออกมาเป็นรูปธรรม

...ภาษาเพื่อการสื่อสารนั้น การเลือกใช้บทเพลงก็เป็น ทางเลือกที่ดีทางหนึ่ง และควรใช้ภาษาที่เข้าใจได้ง่าย ให้คนฟังรับ รู้และเข้าใจได้ทันทีว่าต้องการสื่อสารอะไร การใช้ความเป็นเพลง คือการนำเอาภาษาไปกระตุ้นสำนึกอารมณ์ของคนฟังในเรื่องราว ที่เห็นด้วยหรือเข้าใจอยู่แล้ว สิ่งพิเศษคือการสื่อสาร ด้วยบทเพลงจะมีบรรยากาศห่อหุ้มด้วยสุนทรียภาพ ทำให้คนฟัง เกิดความสำนึกระลึกได้ เกิดความซาบซึ้งและความตระหนัก ขึ้นมา...

นิติพงษ์ ห่อนาค (2563, สัมภาษณ์)

ความเป็นบทเพลงที่มีองค์ประกอบของภาษาโดยคำและข้อความ ที่ห่อหุ้มด้วยความมีสุนทรียะ คือบรรยากาศ หมายถึงความไพเราะน่าฟัง ร่วมกันสร้างความรู้ความเข้าใจที่ได้รับการกระตุ้นด้วยบทเพลงให้แจ่มชัดขึ้น มาอีกครั้ง

4) บทบาทด้านการเสริมสร้างความสามัคคี โนม่น้ำใจและสร้าง ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์ในชุมชน ก่อให้เกิดความสามัคคี ในหมู่คณะ ดังความตอนหนึ่งจากบทเพลงตามรอยพระราชฯ “...จะขอตามรอย ของพ่อ ท่องคำว่าเพียงและพอจากหัวใจ เป็นลูกที่ดีของพ่อ ด้วยความรัก ด้วยภักดีตลอดไป ร่วมกันสร้างชาติด้วยใจและกาย ก้าวตามรอยบาท องค์พระราชฯ สร้างชาติด้วยใจและกาย ก้าวตามรอยบาทองค์พระราชฯ” บทบาทหน้าที่ในการโนมน้ำใจให้คนฟังได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ชี้ให้เห็นในความดี ความปรารถนาดีที่คน ๆ หนึ่งทำเพื่อเรา โนม่น้ำใจเชิญชวนให้ร่วมแสดงพลัง ความสามัคคี โนม่น้ำใจให้ทำความดีตอบแทน ผู้ประพันธ์ได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทของบทเพลงทางด้านนี้ว่า

...ที่กล่าวว่าเป็นการเรียบเรียงได้ไพเราะ เป็นวิธีเล่า เป็นวิธีพูด เหมือนกับเราพลอบใจใครสักคน เราคงเลือกคำพูด ที่สละสลวย นุ่มนวล พูดกับเขาเบาๆ มีภาษากายด้วย เพื่อที่จะ พลอบใจเขาได้ โดยหลักที่ต้องการส่งถึงก็คือสาร ที่สามารถส่งให้ ถึงใจคนฟังได้ โดยใช้เครื่องมือที่สละสลวย วิธีการที่สละสลวย...

ชนะ เสวิกุล (2563, สัมภาษณ์)

การสร้างควมสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์ในสังคม ชุมชนนั้นบางทีก็ทำได้ยาก แต่บทเพลงมีบทบาทในการโน้มน้าวใจ ดังที่ ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความกระจ่างถึงวิธีการที่บทเพลงต่าง ๆ นำมาใช้ ในการโน้มน้าวใจคน การสื่อสารด้วยความนุ่มนวลสละสลวย บทเพลงเป็น ทางเลือกที่ดีที่สุด

...ควมสามัคคีกระทำได้หลายรูปแบบ สามัคคีด้วยใจ สามัคคีด้วยการปกครอง โครงสร้างของสังคม คนเราจะเห็นใจซึ่ง กันและกัน เสียสละตัวเองเพื่อคนอื่น เพราะฉะนั้นการที่เรื่องราว ของพระองค์ท่าน มีจุดที่โดดเด่นที่สุดเลยคือ การเสียสละ ...ท่านยอมเสียสละทุกวินาทีในชีวิตเพื่อคนอื่น ถ้าในอนาคต มนุษย์เราเจอปัญหา แล้วเราคิดถึงตัวเองให้น้อยลง มองคนอื่น ให้มากขึ้น ปัญหาจะลดลง แต่ถ้าปัญหาที่เราแก้ไม่ได้จริงๆ เราก็จะได้รับการหยิบยื่นช่วยเหลือจากคนอื่นเช่นเดียวกัน...

มาเซน อาลี ซาห์ (2563, สัมภาษณ์)

เป็นคุณธรรมและจริยธรรมที่งดงาม เห็นประโยชน์ส่วนตนน้อย ลงทำประโยชน์ส่วนรวมให้มากขึ้น ความเห็นอกเห็นใจ ความรักความสามัคคี ก็จะเกิดตามมา เป็นความแยบยลในการนำเสนอในบทเพลง ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้กล่าวถึง เป็นการกล่าวถึงบทบาทของบทเพลงที่แยบยลเช่นกัน

5) บทบาทด้านการส่งเสริมทางความคิดและสติปัญญา ก่อให้เกิด การค้นพบทางออกของปัญหาบางประการได้ ดังความตอนหนึ่งจากบทเพลง ของพ่อ “...ทุกสิ่งที่คุณเคยได้ทำ ลูกทุกคนยังจดจำ ช่างมากมาย มากมาย เหลือเกินในหัวใจ หลายครั้งมีพ่อมอบพลังให้สู้ คอยชี้ทางให้รู้ มีบทเรียนไว้ คอยหนุนใจ ทุกครั้งที่ลูกได้ยืน เพลงของพ่อเมื่อไร หัวใจเหมือนมีพลัง...” บทเพลงเป็นส่วนหนึ่งของคติชนซึ่งส่งเสริมให้มนุษย์ใช้ความคิดใช้ปัญญา ดังที่ ศิราพร ณ ถกลาง (2552, น. 363) ได้ประยุกต์ความคิดของ บาสคอม (William Bascom) และอธิบายเสริมในส่วนที่เป็นบทบาทหน้าที่ของคติชน ว่าเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม ขนิษฐา จิตชินะกุล (2545, น. 5-7) กล่าวเช่นกันว่า คติชนช่วยให้อารมณ์เก็บกด และความคับข้องใจคลี่คลายลง บทเพลงทำหน้าที่ในการกล่อมเกลাজิตใจ จากถ้อยคำและข้อความที่ส่งความหมายกระตุ้นเตือนให้ได้สำนึก ให้มีสติ ได้ฉุกละหุกและค้นพบทางออกได้ในที่สุด ดังที่ผู้ประพันธ์ได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทของบทเพลงทางด้านนี้ว่า

...หลายๆ บทเพลงนั้นกำลังสะท้อนว่า พระองค์ทรง
ทำงานหนักและทรงเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตในหลาย ๆ
ด้าน สิ่งเหล่านั้นเป็นแรงบันดาลใจและกำลังใจให้เราได้ ถ้าเรา
มองเห็น...

ตรัย ภูมिरัตน์ (2563, สัมภาษณ์)

เป็นการชี้ให้เห็นในประเด็นการแก้ปัญหาของมนุษย์ในยามที่ต้องการหาทางออกของปัญหาว่า บทเพลงมีบทบาทอย่างมากในการสร้างแรงบันดาลใจ คือทำให้คิดออก มีความหวังและเป็นพลังในการหาทางออกของปัญหา

...ความอาลัยเรามี แต่เราควรแปรเปลี่ยนเป็นพลังงาน
ที่ไม่ใช่มีวแต่ นั่งเศร้า โศก เข้าใจดีเวลาเห็นภาพความเศร้า โศก
แต่อย่าให้ความเศร้า โศก นั้นยาวนานเกินไปนัก เราควรจะ
เอาเวลามาคิดว่า ถ้าท่านยังอยู่ ท่านจะอยากเห็นเราเป็นอย่างไร...

พรลพัชร นรรัตน์วันชัย (2563, สัมภาษณ์)

เป็นความสอดคล้องตรงกันว่า บทเพลงสร้างพลังและแรงบันดาลใจให้ลุกขึ้นสู้กับทุกปัญหา และกระตุ้นเตือนคนฟังได้อย่างลึกซึ้ง ถึงความนึกคิดของผู้อื่นว่าใครต้องการให้เราเป็นอย่างไรถึงจะพบทางออกของปัญหา

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

บทบาทหน้าที่ของบทเพลงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อพัฒนามนุษย์ หมายถึง องค์กรความรู้ด้านการพัฒนามนุษย์ที่ผู้ประพันธ์ซึ่งอยู่ในฐานะตัวแทนของปวงชนชาวไทย ได้แสดงความรู้สึกลึกผ่านบทเพลงทั้งก่อนและหลังการเสด็จสวรรคต มีเนื้อหาแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและคุณูปการในพระองค์ รวมถึงความรู้สึกลึกอาลัย โดยบทความนี้ศึกษาเฉพาะเนื้อหาจากถ้อยคำหรือข้อความที่ปรากฏในบทเพลงเท่านั้น ไม่ได้ศึกษาในเรื่องของดนตรี ทำนอง หรือเรื่องฉันทลักษณ์แต่ประการใด ตามแนวทางการวิจัยทางมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแสวงหาความหมายและคุณค่าจากประสบการณ์ของมนุษย์ ด้วยวิธีการตีความและการวินิจฉัยประสบการณ์จากบทเพลงที่มีลักษณะสำนึกในคุณค่าของความเป็นมนุษย์

บทเพลงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทั้ง 127 บทเพลง จากการวิเคราะห์พบบทบาทหน้าที่สอดคล้องกับแนวทฤษฎีคติชนที่ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ และมีลักษณะเด่น 5 ประการคือ ประการแรก การบันทึกเหตุการณ์สำคัญ เป็นการกล่าวขำย้า ทวน ในพระจริยวัตรอันงดงามในพระองค์อยู่เสมอ ก่อให้เกิดการสะท้อนคิดจากการชี้ให้เห็นในแนวปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันในสังคม ประการที่สอง คือการสร้างความจริงรโงจทั้งจากความซาบซึ้งในบทเพลงที่สื่อด้วยภาษาที่มีความหมายรวมถึงรูปแบบของการสื่อสารที่แวดล้อมด้วยสิ่งจรรโลงใจ ซึ่งสะท้อนจินตนาการและสุนทรียะของมนุษย์ ประการต่อมาคือการให้การศึกษา การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากการรับข้อมูลที่ทำให้เกิดคิดได้ สิ่งที่จะเกิดตามมาคือการตระหนักรู้เพราะเปรียบได้กับเป็นการอบรมบ่มเพาะ ประการที่สี่คือการเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ เนื่องจากบทบาทของบทเพลงที่มุ่งเน้นในการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดจิตสำนึกในความดี ต้องการทำความดี อยากรับแทน หรือการกระทำเพื่อคนอื่นหรือการกระทำเพื่อส่วนรวม การพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ในลักษณะนี้ ทำให้บริบททางสังคมวัฒนธรรมมีความเรียบร้อย และเป็นปกติสุข เพราะพฤติกรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เมื่อพัฒนาตนแล้วด้วยความที่มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อเกิดอัตลักษณ์ที่ดีในระดับปัจเจกก็จะส่งผลให้ภาพของสังคมชุมชนโดยรวมดีขึ้นไปด้วย ประการสุดท้ายคือการส่งเสริมทางความคิดและสติปัญญา รวมทั้งการค้นพบทางออกของปัญหาต่างๆ เนื่องจากเมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจย่อมก่อให้เกิดปัญญานั่นเอง

การวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาบทบาทหน้าที่ของบทเพลงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยให้ความสำคัญที่บทเพลงสื่อความหมายและเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลและอุดมการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม แฝงแนวคิด

ที่เป็นแบบฉบับ การเข้าถึงคุณค่าของบทเพลงจะนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลง
ในทางสร้างสรรค์และเกื้อกูล ซึ่งถือเป็นการพัฒนาพฤติกรรม ก่อให้เกิดสภาพจิต
ที่พอใจมีความสุขนำจิตให้สนใจสุขทุกข์ของผู้อื่น เข้าใจ เห็นใจ มีปณิธาน
ในการทำสิ่งที่ดีงาม ซึ่งถือเป็นการพัฒนาจิตใจ นำไปสู่การแก้ปัญหา
ปรับพฤติกรรมและจิตใจให้ให้รู้จักคิดพิจารณาให้เข้าใจโดยตลอด มีคุณภาพ
ชีวิตที่ดีทั้งกายและใจ ซึ่งเป็นการพัฒนาปัญญาของผู้ฟังและนำมาประยุกต์
ใช้ในชีวิตได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรต มัติโก. (2559). *The Guitar Mag ฉบับพิเศษ: บทเพลงของพ่อหลวง*. กรุงเทพฯ: วงศ์สว่างพับลิชชิ่ง แอนด์ พรินติ้ง.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2560). *บทเพลงจากดวงใจแต่ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระผู้สถิตยในหทัยราษฎร์*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กำพล อุดลวิทย์ สมศักดิ์ วิราพร และรุ่งเจริญ กาญจนมัย. (2530). *คีตมหาราชสดุดี*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.
- ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- คมชัดลึกออนไลน์. (2559). 'บิ๊กแอส-ตูน-เมธี' ถ่ายทอดเพลง 'ลูกขอสัญญา'. สืบค้น 25 มิถุนายน 2563. จาก <https://www.Komchadluek.Net/News/Ent/246917>
- ชนะ เสวีกุล. ผู้ประพันธ์บทเพลง. (สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2563).
- ตรีย์ ภูมิรัตน์. ผู้ประพันธ์บทเพลง. (สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2563).
- นิติพงษ์ ห่อนาค. ผู้ประพันธ์บทเพลง. (สัมภาษณ์, 29 สิงหาคม 2563).
- พรลพัชร นรารัตน์วันชัย. ผู้ประพันธ์บทเพลง. (สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2563).
- มาเซน อาลี ซาห์. ผู้ประพันธ์บทเพลง. (สัมภาษณ์, 29 สิงหาคม 2563).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2549). *สุนทรียภาพแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: ณ เพชรสำนักพิมพ์.
- วรรณิ์ แกมเกตุ. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชระ สีนรุประมา. (2552). *ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม ในมนุษยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2554). *พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุমানราชชน, พระยา. (2546). *การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- อัศวิทย์ เรืองรอง. (2552). *การวิเคราะห์แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศจากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- อารี สุทธิพันธุ์. (2533). *ประสบการณ์สุนทรียะ*. กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์.
- เอนก นาวิกมูล. (2550). *เพลงนอกศตวรรษ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- Bascom, W. R. (1965). *Four Functions Of Folklore*. In *The Study Of Folklore*, (19th Ed.). California: Prentice-Hall.
- Hamilton, A. (2007). *Aesthetics And Music*. Auckland: The University of Auckland.
- Schroeder, M. (2008). *Value Theory*. Retrieved 27 June 2020. From <https://Plato.Stanford.Edu/Entries/Value-Theory/>
- Velasquez, M., Andre, C., Shanks, T., S.J., & Meyer, M.J. (2010). *What Is Ethics?* Retrieved 27 June 2020. From <https://www.Scu.Edu/Ethics/Ethics-Resources/Ethical-Decision-Making/What-Is-Ethics/>